

MARKET TOWNS AND SMALL TOWNS FROM MOLDAVIA: CASE STUDY – IAȘI COUNTY

Andrei Melinte

PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași, POSDRU/187/1.5/S/155397

Abstract: In the 18th century and the first half of the next century the principality of Moldavia was characterized by a very dynamic economic and social development. This was due to the important social and demographic mobility of that period and the external environment caused by the treaties of peace from Kuciuc Kainargi (1774) and Adrianople (1829). In terms of historiography, little or no space was given for the economic side of this process that stands out because of the emergence and development of new kind of urban structures, the small towns called „targusoare”. In the paper that I propose I will give special reference to the situation of the region of Iasi, where the capital of Moldavia resides, emphasizing the towns that emerged in this region. Among others, the small towns from the border distinguish themselves, especially the „targusor” created on the new borderline by the Prut river, after the annexation of Basarabia by Russia. Here we will talk about the small town of Sculeni. I will emphasize the economic aspects, the complex social structure, and administration.

Keywords: urban structure, small town, county, Iași, Sculeni

În documentele slavone din Moldova, termenul care definea așezările urbane era cel de *târg*. Din punct de vedere structural, acesta avea trei sensuri: oraș, așezare intermediară între sat și oraș, cu rol comercial și, nu în ultimul rând, piață în interiorul orașului, locul unde se desfășura negoțul¹.

În textul nostru, vom face referire la cea de-a doua categorie, cu un important rol economic și social în evoluția fenomenului urban de la medievalitate la modernitate. Cele mai multe din respectivele așezări s-au format lângă râuri, la intersecția drumurilor comerciale, în prejma unor vaduri sau în prejma unor așezări urbane mai mari cum sunt cele apărute în prejma Iașilor.

Aceste așezări semi-urbane, denumite în literatură *târgușoare*, au apărut și evoluat în cadrul unui proces petrecut în Moldova, care a cunoscut o dezvoltare accentuată în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dacă la început, acest fenomen s-a înscris în demersurile domnilor Moldovei, ulterior a reprezentat o inițiativă a marilor boieri sau a mănăstirilor, proprietari de terenuri și moșii pentru ținerea de iarmaroace și târguri săptămânale ce aveau două aspecte importante: bunăstarea proprietarului respectiv și creșterea importanței localității respective sub aspect comercial².

Făcând referire la ținutul Iași, am putea împărți respectivele târgușoare în două categorii după locul apariției lor: cele formate în preajma orașului Iași (Nicolina, Păcurari, Ipsilanti, Socola, Copou etc.) și cele apărute la distanță de alte așezări urbane mai mari și care s-au format în prejma drumurilor comerciale sau în apropierea unor râuri. Din această categorie enumerăm: Podul Iloaiei, Sculeni, Târgu Frumos, Poieni etc. Apariția lor a fost

¹ Laurențiu Rădvan, *Note cu privire la terminologia urbană medievală din Moldova (termenul miasto)*, în *SMIM*, XXVI, 2008, p. 272.

² Idem, *Primul târgușor din Moldova: târgușorul Nicolina*, în idem, „Orașe vechi, orașe noi în spațiul românesc”, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2014, p. 119.

influențată de starea politică, economică și socială a perioadei respective³. Din motive economice și demografice, domnia a sprijinit așezarea locuitorilor străini și a celor autohtoni pribegiți peste hotare.

În cele ce urmează am ales să evidențiem principalele aspecte ale apariției și evoluției târgușorului de la Sculeni, o așezare foarte importantă sub aspect politic, comercial și vamal atât pentru ținutul Iași cât și pentru Moldova în prima parte a secolului al XIX-lea.

Din punct de vedere istoriografic, târgușorul de la Sculeni nu s-a bucurat de atenție din partea istoricilor. Beneficiem totuși de câteva studii, mai ales economice⁴ și sociale⁵, cât și de relatările diferiților călători străini sau colecțiile de documente publicate. Evenimentul istoric care a atras atenția despre importanța Sculenilor l-a constituit mișcarea politică de la 1821, mai exact luptele dintre greci și turci din acel an⁶. Prin urmare, în demersul nostru ne vom baza cercetarea în special pe sursele documentare foarte utile în redarea cât mai exactă a realităților de la începutul secolului al XIX-lea.

REPERE GEOGRAFICE

Pe noua linie de frontieră din nordul și răsăritul țării, apărută după anexarea Basarabiei de către Rusia în anul 1812, s-au înființat diferite târguri denumite de geografi, dublete. Este și cazul târgușorului de la Sculeni, derivat dintr-o așezare care se afla inițial de o parte și de alta a Prutului⁷. Crearea noii frontiere va duce la divizarea vechii așezări, fapt descris de Anatolie Deminov la 1838, când respectivele așezări apar ca „*satul dublu de la Sculeni, unul românesc și unul rusesc, separate de fluviu*”⁸. Un alt călător străin, Berndt Johan Rosenstrom, făcea distincție la 1829, între cele două așezări menționând „*târgul nostru Sculeni*” și „*Sculenii de pe Prut*”⁹. Din punct de vedere al așezării, Sculenii se află în valea râului Prut, prezentând o porțiune mai largă sub forma unei lunci. Este o localitate situată la șes între râurile Jijia la vest și Prutul menționat anterior la est¹⁰. Descrierea geografică a locului unde a apărut târgușorul Sculeni o găsim și în relatările călătorilor străini din secolul XIX-lea. Astfel, acesta se afla „*la două ceasuri de Iași, pe marginea înaltă a văii Jijiei, care se varsă în Prut nu departe de aici, în fața șirului de dealuri din Basarabia*”¹¹.

Sculenii se numără printre puținele târguri/târgușoare apărute pe malul acestui râu, evitat de locuitori datorită deselor inundații¹². În Regulamentul Organic era prevăzută

³ Ecaterina Negruți, *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova (1800-1859)*, Fundația Academică A.D. Xenopol, Iași, 1997, p. 8.

⁴ Vezi cele mai cunoscute studii pe această temă: Victor Tufescu, *Târgușoarele din Moldova și importanța lor economică*, București, 1942; Laurențiu Rădvan, *Primul târgușor din Moldova: târgușorul Nicolina*, în idem, „Orașe vechi, orașe noi în spațiul românesc”, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2014.

⁵ Ecaterina Negruți, *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova (1800-1859)*, Fundația Academică A.D. Xenopol, Iași, 1997.

⁶ Vasile Arimia, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu: documente externe*, Editura Academiei Române, București, 1980.

⁷ Ecaterina Negruți, *Structura Demografică*, p. 11.

⁸ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, vol. III (1831-1840) serie nouă, coordonator Paul Cernovodeanu, editura Academiei Române, București, 2006, p. 656.

⁹ *Ibidem*, vol. II (1822-1830), serie nouă, coord. Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2005 p. 382.

¹⁰ George Ioan Lahovari, *Marele dicționar Geografic*, vol. V, București, 1902, p. 362.

¹¹ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. IV(1841-1846), coord. Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2007, p. 273.

¹² Victor Tufescu, *Valoarea economică a râurilor moldovenești*, în „Buletinul Societății Regale Românești de Geografie”, tom LIX, 1940, p. 481.

navigabilitatea râului Prut¹³. Acest lucru a adus numeroase beneficii comerciale atât târgului de la Sculeni cât și Moldovei.

Sculeni de stânga Prutului

Arhivele ne relevă că în anul 1798, Neculai Roset Roznovanu primise „trei săliști în oblaste(ia) Basarabiei iarăși la ținutul Ieșii anume Rădeștii, Șcheia, pol [jumătate] sat Trilești, pol sat Milești peste care a apărut și s-a dezvoltat târgușorul Sculeni din stânga Prutului, care au fost drepte a bunului său”¹⁴.

După 1812, această așezare va intra în sistemul politico-juridic al Imperiului țarist făcând parte din oblastia basarabeană figurând printre cele trei vămi ale acestei provincii. Descriind drumul poștei de la Iași la Odessa care trecea prin Sculeni (din Republica Moldova), Feodor Karacsay preciza că acesta se afla 2 ore jumate de Iași. Aici Prutul se trecea pe un „*pod de vase*” de aici drumul înaintând prin codrul Bâcului, Călărași, Chișinău și Dubăsari¹⁵.

Studiul nostru va face referire la situația târgușorului Sculeni din dreapta Prutului mult mai apropiat de realitățile potico-juridice și economice al fenomenului urban pe care dorim să-l arătăm.

Sculeni din dreapta Prutului

Apariția și evoluția târgușorului de la Sculeni din dreapta Prutului are legătură cu noua situație de după 1812 prin alipirea Basarabiei la Imperiul Țarist și stabilirea graniței de-a lungul respectivului râu¹⁶.

Paza graniței era împărțită în 2 secțiuni: 13 puncte mari și 48 de puncte mici. Pentru cele 13 puncte mari erau rânduiți militarii cei mai de vază din comenzile de la Galați și Iași. Din comanda de la Iași făceau parte și Sculeni. Aici găsim 1 ofițer și 4 soldați. Pentru paza celor 48 de puncte mici erau însemnate satele cele mai apropiate de graniță după numărul locuitorilor satelor și îndepărtarea unui punct de altul depinzând de punctele cele mari¹⁷.

Din „*Memoriul pentru lucrările Departamentului treburilor din lăuntru pe toată vremea de la înființarea Regulamentului din luna ghenarie 1832 până în iulie 1833*” aflăm că la Sculeni lucrau ca vameși 5 persoane fiind plătite cu „*câte 300 lei leafă pe an*”¹⁸.

Acestora li se asigura și locațiile unde să-ți desfășoare activitatea, ceea ce dovedește importanța pe care o aveau. La 7 august 1833, se pomenește despre construirea unor barăci „*pentru străjerii pământești, păzitori(i) graniței de la Sculeni*”¹⁹. Din „*Vidomostia dă salahorii ce au lucrat la facerea acestor barăci sau bordee*” aflăm că erau cincisprezece la număr fiind plătiți cu 3 lei și 15 parale pe zi²⁰.

¹³*Ibidem*, p. 507.

¹⁴ ANI, Fond Documente, dos. 728/6, f. 1.

¹⁵ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Vol. I (1801-1821), seria nouă, redactor responsabil Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2004, p. 773.

¹⁶ Laurențiu Rădvan, *Primul târgușor din Moldova*, p. 141.

¹⁷ *Analele Parlamentare ale României*. Tomul 4, Partea a 2-a : Obicînuita Obșteasca Adunare a Moldaviei, Legislatura 1 - Sesiunea 2 : 1833-1834, p. 501.

¹⁸*Ibidem*, p. 308.

¹⁹ ANI, Isprăvnicia Iași, dos. 902/1833-34, f. 7.

²⁰*Ibidem*, f. 37 V.

Sculenii din dreapta și din stânga Prutului erau despărțiți de un pod, cuvânt de origine slavon, al cărui principal rol a fost ilustrat sugestiv de Nicolae Iorga ca fiind „*totdeauna acela ce se întâlnește pe drumul pe care merg negustorii și ostașii*”²¹. Respectivul pod era întreținut de meșteri specializați care se ocupau și de străzile și podurile capitalei Iași²². Dacă în 1830 găsim în documente douăzeci și patru de podari trecuți alături de slugile fără bir²³, în *Tabelul cu birnici, căpătăieri și bejenari hrissovoliți* din 1845, apar 21 din care 13 fac parte din categoria vechilor hrissovoliți, ceilalți făcând parte din rândul noilor hrissovoliți. Doar în cea din urmă catagrafie le sunt menționate numele. Față de tabela birnicilor hrissovoliți din 1830, în anul 1845 este menționat faptul dacă posedă sau nu locuință în cazul de față toți posedând locuință²⁴. Datele relevă o stare materială bună a acestei categorii ocupaționale.

Dacă ar fi să facem o descriere a locului în care a apărut târgușorul Sculeni din dreapta Prutului, din hrissovul din ianuarie 1821 reiese că acesta s-a format în preajma unei carantine²⁵ respectiv a podului enunțat anterior, pe moșia Târlești²⁶, la vadul Prutului, unde s-a înființat o căpitănie de graniță și pentru carantină în anul 1816²⁷. La acea vreme, autoritățile ruse înființau diferite carantine ca o măsură de stăvilire a epidemiilor de ciumă sau holeră. Carantina de la Sculeni a avut atât un rol profilactic, reprezentând un mod prin care armata rusă realiza un control cât mai strict la punctul de frontieră stabilit aici. Un argument a faptului că respectiva carantină exista în momentul apariției târgușorului de la Sculeni reiese din relatările lui Iordache Donici, care își avea originea după mamă în familia Roset Roznovanu. Acesta îi scria, în februarie 1815, cumnatului său să vină să-l vadă la carantină și să-i aducă „*patru coți postav de o gibe mii, două fesuri roșai buni și o perechi cibotei negri nemțăști*”²⁸. Prin urmare, credem că respectiva carantină a fost înființată într-o perioadă apropiată anexării Basarabiei la Imperiul țarist adică între anul 1812 și 1815. Măsuri de reparații și de recondiționare a carantinei de la Sculeni au fost luate începând cu anul 1830, ca urmare a izbucnirii ciumei din 1829, cât și în serviciul armatei ruse. Din documente aflăm că la 2 aprilie 1830 s-au luat: 100 scânduri de brad cu prețul de 45 de lei, 400 de cuie cu 10 lei, 66 saci var cu 18 lei. În total s-au cheltuit 73 de lei „*în facerea carantinei de la târgușorul Sculeni*”²⁹.

În anul 1820, în preajma podului de la Sculeni, documentele arată existența unui târgușor ce se afla în ocolul Copou. Demografic, în acesta se găseau 30 de evrei (din care birnici erau 16), treisprezece sudeți rusești, un sudet nemțesc, precum și unsprezece locuitori ce se ocupau cu negustoria, toți dughengii cu alișverișul carantinei: doi cantaragii, patru burlaci, un bacal, doi gospodari³⁰.

²¹ Nicolae Iorga, *Drumuri Vechi*, București, 1920, p. 8

²² *Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820-1845)*, vol. II Ținutul Iași, partea 1 (1820), volum editat de Marius Adumitroaiei, Mircea Ciubotaru și Silviu Vacaru, Casa Editorială Demiurg Plus, Iași, 2013, p. XVII.

²³ ANI, Isprăvnicia Ținutului Iași, dos. 203/1830, f. 15.

²⁴ ANI, Visteria Moldovei, dos. 297/1845 f. 2v-3.

²⁵ *Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri (1776-1861)*, volumul II, seria A, editat de Gh. Ungureanu, Direcția generală a Arhivelor Statului, București, 1960, nr. 51, p. 84.

²⁶ Această moșie împărțită de Mihalaha Giurgiuvanu în 1803 poseda diferite case și mori (ANI, Documente, dos. 742/35, f. 1).

²⁷ Corneliu Istrate, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, în *AIIAI*, Editura Academiei Române, Iași, 1979, p. 117.

²⁸ *Documente privitoare la familia Callimachi*, editate de Nicolae Iorga, vol. I, București, 1902, nr. 212, p. 516-517

²⁹ ANI, Isprăvnicia Ținutului Iași, dos. 161/1830, f. 6v.

³⁰ *Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820-1845)*, p. 132.

Târgușorul Sculeni se găsea pe moșia Stânca, ce o avea moștenire de la bunul său Nicolae Roset Roznovanu³¹. Acolo avea o casă clădită din 1831 în locul celei arse din 1827, cu o frumoasă bibliotecă³². Poziția Sculenilor ca punct vamal a contribuit la mărirea averii sale. Astfel, venitul celor ce treceau podul peste Prut de la Sculeni cât și adetiul de la târgușorul înființat aici aparțineau stăpânului moșiei. Cât privește taxele pe care cei care treceau podul de la Sculeni acestea erau: 28 de parale pentru fiecare car încărcat cu sare, 56 de parale, pentru transportul de scânduri sau păcură, aceeași taxă pentru fiecare bute de vin, 20 parale pentru omul ce trecea călare etc. Taxa ce mai mare era cea a transportului de lână, a pieilor și a brânzeturilor³³.

Despre târgușorul de la Sculeni și carantina rusă ce se afla în „ostrovul păduros” amintește și Nicolae Iorga³⁴. În aceeași sursă găsim faptul că în bătălia de la 1821 turcii ard Sculeni cu tot cu mărfurile care se găseau aici³⁵. Susținem ideea că incendiul ar fi izbucnit în târgușorul din dreapta Prutului bazându-ne pe relatarea lui Iordache Roset Roznovanu. Astfel, târgușorul era localizat după spusele acestuia „în malul drept al carantinei de la Prut”³⁶.

Incendiul respectiv este confirmat și în relatările vornicului Conache și a lui Iordache Roset Roznovanu într-o epistolă adresată în 1821 Mitropolitului Moldovei. Astfel „târgușorul însă supt ochii Dumisale Vistiernicului s-au aprins de către greci”. Din câte se pare incendiul a fost destul de puternic provocând importante pagube materiale din moment ce din relatări reiese că „târgușorul Sculeni ardea rădicându-se la nori o flacără colorată din mai multe spirturi ce cuprindea magaziiile de scânduri a acelu port comercial și coloanele de fum negre și galbene se înălțau pînă la tîrziu de ținea târgul din șurile cu sare și alte mărfuri de manufacturi, mistuindu-se înădușit de puterea elemantului ce le încingea din toate părțile, încât se privea o grozăvie jalnică de văzut pe tot șesul Prutului de la Stâncă la vale unde urmase bătălia cu grecii cu un ceas mai înainte”³⁷.

Analizând datele de mai sus, susținem că etapa de început a târgușorului de la Sculeni din dreapta Prutului o putem încadra în perioada 1816, când s-a înființat căpetenia de graniță pentru carantină, și 1820 când este deja atestată existența acestuia. Acest lucru este susținut și de numărul de locuitori și diversitatea lor ocupațională la 1820.

Din punct de vedere administrativ, conducerea Sculenilor o deținea un căpitan de târg. La nivel local, acesta îi se subordona proprietarului moșiei pe care se găsea târgușorul. Acest lucru este amintit chiar de Nicolae Roset Roznovanu în 1829 „căpitanul acelei margini să fie purure om al meu, sub ascultarea Hătmăniei în pricinile atingătoare de margini”³⁸. Într-un act din 6 august 1821 este atestat un căpitan de Sculeni în persoana caimacamului Vogoride³⁹. Aceasta era numit în funcție de către hatmanul de Prut. Domnul Moldovei Ioniță Sandu Sturza îl însărcinează pe hatmanul de Prut să-l aleagă pe căpitanul de Sculeni. Astfel, îl găsim în această funcție în 1827 pe Ioan Gâlcă. Principalele sale îndatoriri se refereau la bunul tranzit atât a persoanelor cât și a diferitelor mărfuri. Aflăm că cei care doreau să treacă Prutul nu puteau face acest lucru „fără să aibă la mână pașaporturi cu adeverință de voie slobodă de

³¹ ANI, Fond Documente, dos. 728/6, f. 1.C. Chiriță, *Dicționar geografic al județului Iași*, București, 1888, p. 208.

³² Gen Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, București, 1922, p. 93.

³³ *Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri*, nr. 51, p. 84.

³⁴ Nicolae Iorga, *România cum era până la 1918*, ediție îngrijită de Lucian Cursaru, Editura Minerva, București, 1972 p. 81.

³⁵ *Ibidem*, p. 82.

³⁶ Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Bucovini*, 1888, nr. CXLV, p. 140.

³⁷ A. D. Xenopol, *Resboaele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țărilor Române*, vol. II, Iași, 1880, p. 14

³⁸ *Documente privitoare la istoria economică*, nr. 77, p. 133.

³⁹ *Analele Parlamentare ale Românie*, Tomul 4, Partea a 2-a: Obicinuita Obșteasca Adunare a Moldaviei, Legislatura 1 - Sesiunea 2 : 1833-1834, p. 593.

la d-lui Hatmanul marginei”. Drept răsplată, „după obicinuința ce s-au urmat de mai înainte” căpitanul ales era răsplătit pentru osteaneala sa cu câte 4 parale de car și căruțe încărcate cu marfă și câte o para pentru fiecare trecător „ce va trece călare pe la această trecătoare a Prutului”. Dacă ar fi perceput o taxă mai mare decât cea prevăzută aceasta era pedepsit⁴⁰.

Tabloul vieții economice și sociale

Din punct de vedere economic, apariția târgușorului de la Sculeni a fost foarte importantă atât în ceea ce privește comerțul intern cât și cel extern. Din vechime, târgurile apărute pe malul Prutului au constituit puncte de oprire pentru negustorii aflați în tranzit creând un echilibru economic în zonele în care se aflau⁴¹.

Astfel, s-au dezvoltat iarmaroacele și târgurile săptămânale. Acestea au constituit elemente importante la nivel local, sub toate aspectele vieții cotidiene. Erau organizate pe termen scurt, de câteva zile, ca loc de întâlnire al negustorilor și meșterilor locali sau cei veniți de pe alte meleaguri⁴². De altfel, cele mai multe din așezările urbane și semi-urbane, constituite mai ales în prima jumătate a secolului XIX, s-au format pe moșiile cu iarmaroace și târguri periodice devenite permanente, cu sprijinul proprietarilor și al domniei⁴³.

În Moldova, iarmaroacele aveau la bază hrisoavele domnești ce conțineau privilegiile acordate proprietarilor moșiilor respective. În această situație întâlnim diferiți boieri sau mânăstiri ce aveau interes în obținerea privilegiilor domnești, deoarece iarmaroacele și târgurile permanente constituiau o importantă sursă de venit⁴⁴.

În acest sens, Iordache Roset a adresat o cerere domnului Moldovei ca în târgușorul de la Sculeni să se țină anual câteva iarmaroace și un târg săptămânal⁴⁵, situație favorizată de înființarea la Sculeni a unui punct de vamă. Acest fapt a contribuit la dezvoltarea economică a Sculenilor, datorită activităților comerciale ce se desfășurau aici. Bezmenul era perceput de proprietarul moșiei, după așezarea și învoirea cu fiecare localnic⁴⁶. Astfel, în hrisovul amintit anterior a lui Mihai Gr. Suțu din 10 ianuarie 1821, se hotărî la „*rugătoarea cerere*” a proprietarului moșiei Sculeni, o așezare de 12 iarmaroace pe an, în afara adunărilor de târg săptămânale⁴⁷. De asemenea erau menționate avantajele negustorilor și veniturile proprietarului „*volnici să fie oricine de a merge ca să-și facă trebuinciosul alisverișde vite, zahireli și de orice alta, fără nici o oprire despre nimieni, folosindu-se stăpânul târgului de aceste iarmaroace*”⁴⁸.

Același număr de iarmaroace și târguri săptămânale este reconfirmat treisprezece ani mai târziu la cererea lui Nicolae Roset Roznovanu. Astfel, la 24 mai 1834 erau hărăzite la Sculeni, 12 adunări de iarmaroace anuale încuviințându-se cererea „*dumnealui vist. Nicolae Roset Roznovanu pentru regularisirea di iarmaroace de la moșia dumisale Sculeni*”. Datele coincideau cu anumite sărbători: la Sf Nicolae (6 decembrie), la Bobotează (6 ianuarie), la Sfântul Haralabie (ferb. 10), la Sfânta Evdochia martira (1 martie), la Sfânta Maria Egipteanca (1 aprilie), la Sfântul Proroc Ieremia (1 mai), la Sfântul Onufrie (12 iunie), la Sfântul Procopie (8 iulie), la „zăt” 1 august, la 1 septembrie, și la Sfinții fără de arginți (1 noiembrie), „*care*

⁴⁰ Gh. Ghibănescu, *Documente*, în “Buletinul muzeului municipal Iași Ioan Neculce”, fascicola 7, 1928, doc. 79, p. 152.

⁴¹ Laurențiu Rădvan, *At Europe's borders. Medieval town in Romanian Principalities*, Brill, 2010, p. 384.

⁴² Idem, *Primul târgușor din Moldova*, p. 137.

⁴³ Ecaterina Negruți, *Structura demografică*, p. 9.

⁴⁴ Ioan Murariu, *Iarmaroace și târguri săptămânale în Moldova (1774-1832)*, în „Hierasus”, Botoșani, 1981, p.138

⁴⁵ *Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri*, nr. 51, p. 83

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 51, p. 84

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, nr. 51, p. 85

*iarmaroace i-ar fi de mezat afară de zălili de târg ce ar fi obicinuită la târgușor(ul) Sculeni în fieștecare duminică*⁴⁹.

În același an, 1834, Nicolae Roset Roznovanu ia măsuri de îndepărtare a unor evrei din Sculeni, aceștia fiind acuzați de furt⁵⁰. Ținând cont că în același timp a făcut cerere pentru ținerea iarmaroacelor, putem bănuși o neînțelegere între acesta și evreii din Sculeni care aveau o importantă influență în desfășurarea activității în cadrul târgurilor și iarmaroacelor de aici. Menținerea numărului mare al zilelor de iarmaroace și târg săptămânal enunțate anterior, a contribuit astfel la dezvoltarea economică și socială a acestei așezări.

Pentru a crea un tablou de ansamblu al respectivelor iarmaroace, acestea erau alcătuite din diferite dughene, cârciumi și tarabe, iar cei care le posedau trebuiau să achite proprietarului moșiei bezmen „după așezarea și învoirea ce se va face cu fieștecare”⁵¹.

În acestea se puteau vinde și cumpăra mărfuri variate, se încheiau înțelegeri, iar lumea găsea prilej de distracție. Luau parte diferite categorii sociale de la negustori și meșteri până la arendași și artiști ambulanti⁵².

Pentru Sculeni, exemple de negustori care să dețină dughene cu bezmen găsim din anul 1820. Aceștia se aflau în preajma carantinei și erau în număr de patruzeci și unu: 10 străini din Iași, 14 evrei, 1 creștin și 16 evrei birnici⁵³. Pentru a-și desfășura micul comerț unii din negustori se îndatorau creditorilor. Uneori apăreau probleme în acest sens. Astfel, în septembrie 1839 este cazul lui Aftanasie Popovici din Sculeni care avea un proces cu creditorii săi pentru niște datorii⁵⁴.

Din statisticile pe anul 1830 numeric, cei mai mulți din aceștia erau supuși pământeni în număr de 26, urmând jidovii nemțești și cei hrivoloviți cu câte 11 membri. Majoritatea dughengiilor dețineau băuturi alcoolice (vin și rachiu), urmași de bacali, negustorii din afară ce aveau diferite ocupații, casapii, negustorii de scânduri sau păcură etc⁵⁵. În lista dughenelor pe același an, Sculeni apar cu 36⁵⁶.

Descrierea principalelor caracteristici ale importanței iarmaroacelor și a târgurilor săptămânale a constituit un prim pas în evidențierea detaliilor de ordin economic, social și demografic al târgușorului de la Sculeni.

Un alt factor al dezvoltării târgușorului de la Sculeni a fost existența unui serviciu poștal, deoarece locul reprezenta un reper foarte important pe drumul corespondenței Occidentului și al Principatelor Române cu Rusia și Orientul. O atenție deosebită se acordau cailor care participau la serviciul de curierat de pe drumul cel mare între Sculeni și Focșani sau Galați. Antreprenorii trebuiau să aibă opt cai de care să se îngrijească „să fie din cea mai inteu calită”⁵⁷. Procurarea căruțelor, cailor și a furajelor cu care aceștia erau hrăniți privea statul, iar pășunarea se făcea fără plată pe moșia din jurul imașurilor⁵⁸. La stațiile de poștă cum erau și Sculeni era prezent un administrator al grajdului („chehaia”) unde erau adăpostiți cailor poștei, un logofăt și acolo unde primul dintre aceștia lipsește un ceauș⁵⁹.

⁴⁹ ANI, Isprăvnicia Ținutului Iași, dos. 1009/1834, f. 9.

⁵⁰ Ibidem, dos. 1234/1834, f. 4.

⁵¹ *Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri*, nr. 51, p. 84.

⁵² Ecaterina Negruți, *Despre migrațiile temporare în mediul urban din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *AIIAI*, XIV, Iași, 1977, p. 304.

⁵³ *Catagrafia Visteriei Moldovei (1820-1845)*, p. 306.

⁵⁴ *Foae Sătească a Principatului Moldovei*, anul I, 1839, nr. 25, p. 130.

⁵⁵ ANI, Fond Isprăvnicia Ținutului Iași, dos. 224/1830, f. 7 v.

⁵⁶ Laurențiu Rădvan, *Primul târgușor din Moldova*, p. 156.

⁵⁷ *Analele parlamentare*, tom XIII, partea a II-a, București, 1903, p. 71.

⁵⁸ I.C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, 1934, p. 182.

⁵⁹ *Calatori străini în Țările Române din secolul al XIX-lea*, Vol. I, p. 769.

Un aspect important, ce a contat în desfășurarea activităților comerciale din târgurile și iarmaroacele din Sculeni cât și în buna desfășurare a activității serviciului poștal de aici, l-a constituit starea drumurilor. Acest fapt a interesat direct pe diferiții negustori și călători ce se aflau în tranzit pe meleagurile moldave. De starea drumurilor depindea activitatea comercială și transportul diferitelor solii, servicii de poștă sau oști⁶⁰. Un exemplu este călătoria diplomatului rus Nikolai Karlovici Giers, în anul 1841, de la stația de poștă din Sculeni spre Iași „*alergam cu așa o viteză pe drumul accidentat, care urca tot timpul, încât mă așteptam în fiecare minut ca trăsură să fie răsturnată sau să fie sfărâmată în bucăți*”⁶¹. Din respectivelor relatări, la acea vreme starea drumurilor nu era una bună, deși pe aici era o cale importantă ce lega Principatele Române de Rusia.

O activitate comercială foarte importantă ce se desfășura în Sculeni era și transportul de sare. Aceasta se măsură și se vindea cu o unitate de măsură stabilită, ocaua. La ocnă se folosea și drobul ca unitate de măsură. Un drob cântărea aproape 100 de ocale⁶². În anul 1815 transportul a 100 ocale de sare de la ocnă (Târgul Ocna) până la podul de la Sculeni se plătea cu 3-3.5 lei, „*fînd mare trebuință de sare 300 care cu boi*”⁶³. Observând că erau îngredite unele locuri de popas ale negustorilor care se ocupau cu transportul sării, domnul Moldovei Ioniță Sandu Sturza îl numi la 10 iulie 1823 pe paharnicul Constantin Sion să străbată drumul de la ocnă (Târgul Ocna) până la Sculeni pentru a rândui imășul necesar negustorilor de sare „*făcând izvod anume de fiește care popas la acel loc, pe a cui moșie și de câtă mărimă*”⁶⁴. În același an, din satul Bălțătești, ținutul Neamț, plecau spre Sculeni șase care cu sare⁶⁵.

Hagamaister enumeră produsele ce erau transportate în Rusia: nuci, prune, sare, vin și lemne de foc; tot el arată că sarea se aduce prin bariera de la Sculeni. În 1833, valoarea sării trecute pe aici se situa la 150.000 de ruble, iar întârzierea vămii a două milioane de ocale de sare la Sculeni, a dus la redactarea unor jalbe în 1840⁶⁶.

Bilanțul vămilor din departamentul Sculeni ne arată o valoare în marfă de 857.087 ruble pe anul 1835 și 645.599 ruble în 1836. Avem, de asemenea, o valoare a mărfurilor și vitelor exportate de 3.885.894 ruble în 1835 și 3.398.441 ruble în 1836⁶⁷. Din datele ce reies din documente se poate observa o valoare mai mică în anul 1836, atât a importurilor cât și a exporturilor.

O altă ramură comercială importantă pentru Moldova era exportul cerealelor. Astfel, la 15 noiembrie 1833 Visteria Moldovei aduce la cererea Isprăvniciei ținutului Fălciu publicarea libertății exportului grâului și secarei în Basarabia, unde Sculeni figurează alături de punctele de trecere de la Galați, Leaova și Lipcani. Respectivii negustori trebuiau „*să s(e) infățoșeză la vistierii spri a plăți poșlina și aș(i) lua povolinie di slobodă trecire a sumii ci va voi*”⁶⁸.

Populația

Principalele caracteristici demografice ale începutului de secol XIX ce au caracterizat Moldova au fost: creșterea importantă a populației în special în mediul urban și dezvoltarea mobilității populației, manifestată prin migrația țărănimii spre orașe și imigrări de peste

⁶⁰ Laurențiu Rădvan, *Drumuri de țară și drumuri de oraș în Țara Românească*, în Idem., „Orașul din spațiul românesc între orient și Occident”, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2007, p. 68.

⁶¹ *Călători străini în Țările Române în secolul al XIX-lea*, vol. IV, p. 59.

⁶² Ioan Murariu, *Unii factori care au frânat dezvoltarea comerțului intern al Moldovei la sfârșitul secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea*, în „Carpica”, XII, Bacău, 1980, p. 239.

⁶³ ANI, Fond Documente, dos. 613/114, f. 1.

⁶⁴ Th Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, Iași, 1889, p. 289.

⁶⁵ *Ibidem*, vol. XX, Iași, 1892, p. 381.

⁶⁶ E. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962, p. 231.

⁶⁷ *Albina Românească*, 1/13 aprilie 1837 (nr. 26), p. 120; E. Bezviconi, *op. cit.*, p. 232.

⁶⁸ *Documente Hușene*, volumul I, întocmit de Costin Clit, Editura PIM, Iași, 2011, nr. 140, p. 127.

hotare. Acest lucru a dus la transformări importante în compoziția socială a populației și întinerirea acesteia⁶⁹.

În „condica liuzilor” din 1803, în dreptul birului anual al Sculenilor erau trecuți 800 de lei, iar în ceea ce privește numărul oamenilor avem un număr de 117. Cât îi privește pe cei scutiți de plata birului, aceștia erau 30. La începutul secolului al XIX-lea (1803), Sculenii făceau parte din ocolul Turiei, ținutul Iași⁷⁰. Aici trebuie precizat faptul că datele oferite de „condica liuzilor” cuprind atât Sculenii din dreapta Prutului cât și pe cel din stânga.

Din punct de vedere demografic, se remarcă o creștere a numărului populației în târgușorul de la Sculeni. Astfel, dacă în statistica pe anul 1829 aici figurau aproximativ 320 de persoane, recensământul din anul 1832 evidențiază o creștere semnificativă, datele indicând o populație de aproximativ 500 de persoane, Sculenii fiind una din localitățile semi-urbane cu un număr ridicat de copii, mai ales a celor evrei⁷¹. Dezvoltarea economică a avut un rol important în acest sens, prin prevederile tratatului de pace de la Adrianopol din 1829.

Din punct de vedere etnic, pe lângă populația autohtonă, care reprezenta marea majoritate, întâlnim elementul evreiesc, din ce în ce mai prezent mai ales în sfera comercială. Conform datelor documentare, în intervalul 1832-1845 numărul acestora s-a dublat, de la 35 - câți erau la 1830- la 73, în anul 1845⁷². Grecii au reprezentat un alt element etnic, întâlnit într-un procentaj mult mai mic. Aceștia făceau parte din cei veniți de peste hotar cu diferite patente sau „legiute pașaporturi”. Astfel, în „*Tabelul supușilor străini din târgușorul Sculeni la 1845*” găsim 4 greci⁷³.

În ceea ce privește numărul caselor, dacă în 1832 erau înregistrate 158 de case, în 1849 apar 318⁷⁴. Acest lucru relevă extindere mare a acestui târgușor în decurs de doar 17 ani. În ceea ce privește materialul de construcție al caselor, o statistică din 1849 arată că la Sculeni erau 5 case din piatră și 95 din lut⁷⁵.

Sculenii au reprezentat una din așezările semi-urbane foarte importante ale ținutului Iași la începutul secolului al XIX-lea, atât sub aspect politic, ca punct vamal ce făcea legătura cu lumea orientală, cât mai ales din punct de vedere economic și social, atât pentru regiunea înconjurătoare, cât și pentru Principatul Moldovei.

BIBLIOGRAPHY:

Documente inedite

Arhivele statului filiala Iași

- *Fondul Documente*: dos. 613/114; dos. 728/6; dos. 742/35;
- *Fondul Isprăvnicia Ținutului Iași*: dos. 161/1830; dos. 203/1830; dos. 224/1830; dos. 902/1833-34; dos. 1009/1834; dos. 1234/1834;
- *Fondul Visteria Moldovei*: dos. 296/1845 ; dos. 297/1845; dos.301/1845;

⁶⁹ Ecaterina Negruți, *Cercetări privind evoluția demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea*, în *AIIAI*, XIX, 1982, p. 40.

⁷⁰ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 345.

⁷¹ Ecaterina Negruți, *Structura demografică*, p. 101.

⁷² ANI, Visteria Moldovei, dos.301/1845, f. 1.

⁷³ *Ibidem*, ds. 296/1845, f. 2.

⁷⁴ Ecaterina Negruți, *Structura demografică*, p. 37.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 40.

Documente edite

Analele Parlamentare ale României. Tomul IV, Partea a 2-a : Obicînuita Obșteasca Adunare a Moldaviei, Legislatura 1 - Sesiunea 2 : 1833-1834.

Analele Parlamentare, tom XIII, partea a II-a, București, 1903.

Arimia, Vasile, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu: documente externe*, Editura Academiei Române, București 1980.

Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820-1845), vol. II Ținutul Iași, partea 1 (1820), volum editat de Marius Adumitroaiei, Mircea Ciobotaru și Silviu Vacaru, Casa Editorială Demiurg Plus, Iași, 2013,

Codrescu, Th., *Uricariul*, vol. VIII, Iași, 1886; vol. XIV, Iași, 1889; vol. XX, Iași, 1892

Documente Hușene, volumul I, întocmit de Costin Clit, Editura PIM, Iași, 2011.

Documente privitoare la Istoria Economică a României. Orașe și târguri (1776-1861), volumul II, seria A, editat de Gh. Ungureanu, București, 1960.

Documente privitoare la familia Callimachi, editate de Nicolae Iorga, vol. I, București, 1902.

Erbiceanu, Constantin, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Bucovinii*, 1888.

Ghibănescu, Gh., *Documente*, în "Bulentinul Muzeului Municipal Iași-Ioan Neculce", fascicula 7, 1928.

Istrate, Corneliu, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, în *AIIAI*, Iași, 1979.

Narative

Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea, Vol. I (1801-1821), seria nouă, redactor responsabil Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2004; vol. II (1822-1830) serie nouă, coord. Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2005; vol. III (1831-1840) serie nouă, coordonator Daniela Bușă, editura Academiei Române, București, 2006; vol. IV (1841-1846), coord. Paul Cernovodeanu, Editura Academiei Române, București, 2007;

Publicații

Albina Românească, 1/13 aprilie 1837 (nr. 26).

Foaie Sătească a Principatului Moldovei, anul I, 1839, nr. 25.

Lucrări generale și speciale

Bezviconi, E., *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962.

Chiriță, C., *Dicționar geografic al județului Iași*, București, 1888.

Filitti, I.C., *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, 1934.

Iorga, Nicolae, *Drumuri Vechi*, București, 1920.

Idem, *România cum era până la 1918*, ediție îngrijită de Lucian Cursaru, Editura Minerva, București, 1972.

Lahovari, George Ioan, *Marele dicționar Geografic*, vol. V, București, 1902.

Murariu, Ioan, *Iarmaroace și târguri săptămânale în Moldova (1774-1832)*, în „Hierasus”, Botoșani, 1981.

Idem, *Unii factori care au frânat dezvoltarea comerțului intern al Moldovei la sfârșitul secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea*, în "Carpica", XII, Bacău, 1980.

Negruți, Ecaterina, *Cercetări privind evoluția demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea*, în *AIIAI*, XIX, 1982.

Idem, *Despre migrațiile temporare în mediul urban din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în AIIAI, XIV, Iași, 1977.

Idem, *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova (1800-1859)*, Fundația Academică A.D. Xenopol, Iași, 1997.

Rădvan, Laurențiu, *At Europe's borders. Medieval town in Romanian Principalities*, Brill, 2010.

Idem, *Drumuri de țară și drumuri de oraș în Țara Românească*, în Idem, „Orașul din spațiul românesc între orient și Occident”, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2007.

Idem, *Note cu privire la terminologia urbană medievală din Moldova (termenul miasto)*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie” (SMIM), XXVI, 2008, p. 272.

Idem, *Primul târgușor din Moldova: târgușorul Nicolina*, în idem, „Orașe vechi, orașe noi în spațiul românesc”, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2014.

Tufescu, Victor, *Târgușoarele din Moldova și importanța lor economică*, București, 1942.

Idem, *Valoarea economică a râurilor moldovenești*, în „Buletinul Societății Regale Românești de Geografie”, tom LIX, 1940.

Xenopol, A. D., *Resboaele dintre ruși și turci și înrâurirea lor asupra Țărilor Române*, vol. II, Iași, 1880.

Abrevieri

AIIAI- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol" , Iași

ANI-Arhivele statului, filiala Iași

SMIM- Studii și Materiale de Istorie Medie, Iași